

DOLHAI LAJOS

A BÉKERÍTUS A SZENTMISÉBEN

A II. Vatikáni Zsinatot követően megszoktuk, hogy a római liturgiához hozzátartozik a „békerítus” (*ritus pacis*), amely a szentáldozás előtt van. Az Úr imádságának elimádkozása után a miséző pap kéri a béke ajándékát a hívek számára (*oratio pro pace*), majd pedig a jelenlévők a kiengesztelődés és béke jelével köszöntik egymást.

Az elmúlt évtizedekben helytelen, a rítus céljának nem megfelelő formák és szokások is kialakultak. Ezért a Római Misekönyv harmadik hivatalos kiadásának általános rendelkezései pontosították a békeköszöntés formáját.¹ A 11. Rendes és Általános Püspöki Szinódus is (2005. október) – melynek témája az Eucharisztia volt – ajánlotta a kérdés tanulmányozását. A Szinódus Szentatyának átadott javaslatai között a 23. pont jelzi a problémát és megfogalmazza a javaslatát.² XVI. Benedek pápa a *Sacramentum caritatis* kezdetű posztzinodális apostoli buzdításában az Istentiszteleti és Szentségi Kongregációra bízta a feladatot, hogy vizsgálja meg a békeköszöntés problematikáját. Ennek oka az volt, hogy a Püspöki Szinóduson többen is szóvá tették, hogy sok helyi egyházban túlzott jelentőséget tulajdonítanak a békeköszöntésnek, és ezzel nehezzé teszik a szentáldozásra való megfelelő lelki előkészületet.

A Kongregáció néhány évvel később „*A béke ajándékának rituális kifejezéséről a szentmisében*” című körlevelében (2014. jún. 8.) rámutatott a békeköszöntés valódi értelmére, és irányelveket fogalmazott meg a téves gyakorlatok megszüntetése érdekében.³ A Covid-19 pandémia kezdetén a Magyar Katolikus Püspöki Konferencia és az egyházmegyei körlevelek kérték a kézfogás elhagyását a békeköszöntéssel kapcsolatban.⁴ A *Missale Romanum* legújabb magyar kiadása (2022) a „Köszöntések egymást a béke jelével” felhívás helyett az „Engesztelődjetek ki szívből egymással” formulát használja, amely kevésbé ösztönzi a jelenlévőket arra, hogy kézfogás formájában is kinyilvánítsák a békeséget és a lelki egységet. Valószínű, hogy a világjárványt követően is tartózkodóak lesznek a hívek a békeköszöntés

¹ Vö. *A Római Misekönyv Általános Rendelkezései* (röv. *RMÁR*), 82.

² Vö. Synodus Episcoporum, XI. Coetus generalis ordinarius, Eucharistia: fons et culmen vitae et missionis Ecclesiae, Elenco finale delle Proposizioni, Proposizione, n. 23.

³ Magyar nyelven: <https://regi.katolikus.hu/konyvtar.php?h=454>.

⁴ Vö. <https://eger.egyhazmegye.hu/hirek/hirek-200/jarvanyugyi-rendelkezes-az-egri-foegyhazmegyeben>

gyakorlásában. Ezért tanulságos lehet számunkra annak áttekintése, hogy a békerítus mikor és hogyan alakult ki a római liturgiában, és milyen formái voltak az elmúlt két évezredben.⁵

Bibliai alapok és az ősegyházi gyakorlat

A békecsókkal mint a kiengesztelődés jelével már az apostoli iratokban is találkozunk. Legjobban Szent Pál apostol leveleiből látjuk, hogy a békecsók az első keresztények jellegzetes szokása volt, mellyel kifejezték az egyházhoz való tartozásukat és az egymás iránti tiszteletüket és szeretetüket. Pál apostol leveleinek befejező részében gyakran használja a „szent csók” (*osculum sanctum*) kifejezést (Róm 16,16; 1Kor 16,20; 2 Kor 13,12), és hangsúlyozza, hogy a liturgikus közösségben ez legyen a testvéri szeretet és lelki egység jele. A békecsók már az Ószövetségben is a köszöntésnek egy eléggé elterjedt formája volt. „Szent” csóknak is nevezték. Ezáltal megkülönböztették a képmutató, hamis és tisztátalan csóktól (2Sám 20,9), melyre klasszikus példa az áruló Júdás csókja (Mt 26,29). Péter apostol a levelében a békecsókot a „szeretet csókjának” nevezi, hangsúlyozván a kölcsönös szeretet fontosságát a hívek testvéri közösségében (1Pét 5,14).

A békecsók, illetve békeköszöntés (*pax*) ősegyházig visszamenő gyakorlatáról elsőként Szent Jusztinosz tanúskodik (150 körül). Az I. Apológiájában, egy keresztelési szertartással egybekötött Eucharisziával kapcsolatban leírja, hogy abban az időben a békerítus az igeliturgia és az egyetemes könyörgések után, a felajánlás előtt történt: „Imáink befejezésekor csókkal köszöntjük egymást.”⁶ Hasonlóképpen tanúskodik a *Traditio apostolica* mű szerzője is, amikor leírja a katekumenekre vonatkozó ősegyházi szabályokat és a püspökszentelési szertartást. A katekumenek még nem kaphattak békecsókot, mert ők még „nem szentek”.⁷ Az újonnan felszentelt püspököt még felajánlás előtt köszöntik, és békecsókot adnak neki.⁸ Tertullianus arról is tanúskodik, hogy a békecsók adása nemcsak a szentmise keretében, hanem más közös imádság keretében is szokásban volt, de voltak olyanok, akik a nagyböjti időben lemondtak róla. Az imádságról szóló mű a békecsókot úgy tekinti, mint az imádságra nyomott pecsétet (*signaculum orationis*).⁹ A békecsók szokásáról Origenész műveiben is találunk utalásokat. Amikor a Rómaiakhoz írt levél 16,16-ot (Köszöntések egymást szent csókkal) magyarázza, megemlíti, hogy jelenleg is szokásban van, hogy a testvérek

⁵ JUNGSMANN, J. A., *Missarum sollemnia*, 2.köt. Herder, Freiburg 1952, 399–415; Di BERARDINO, *Bacio*, in DPACI, 466köv. PÉTERY, J., *A szentmise története*, SZIT, Budapest 1946; M. Barba, *Il rito della pace nella liturgia romana*, in Eph.Lit. 128 (2014), 405–419.

⁶ JUSTINOSZ, I. *Apológia*, 65, 2.

⁷ HÜPPOLITOSZ, *Traditio apostolica*, 18.

⁸ HÜPPOLITOSZ, *Traditio apostolica*, 4.

⁹ TERTULLIANUS, *De oratione*, 18,1.

az imádságok után csókkal köszöntik egymást.¹⁰ Jeruzsálemi Szent Cirill szerint ez a csók nem olyan szokványos csók, mint amit a téren találkozó barátok váltanak egymással. Ez a csók egyesíti a hívek lelkét, eltörölve minden ellenérzésüket. „Ez a csók tehát a lelkek egységének jele, és annak kifejezése, hogy ezután száműznek minden megbántottságot”.¹¹ Cyprianus is tanúsítja, hogy a római liturgiában már az első évszázadokban is létezett a békeköszöntés, amely az ősegyház gyakorlata szerint a felajánlás előtt, az igeliturgia után és az eucharisztikus imádsága elmondása előtt történt.¹² Szent Ágoston (354–430) műveiből megismerhetjük az észak-afrikai latin liturgia új gyakorlatát. Ott a miséző pap a Miatyánk elimádkozása után mondja: „Béke veletek és a keresztények megcsókolják egymást szent csókkal”.¹³ Ebben az esetben a szentáldozás előtt, a Pax Domini után következik a békecsók. Szent Ambrus liturgiamagyarázata arra utal, hogy már az ő idejében mindez a Miatyánk után történt.¹⁴ Ágoston az egyik levelében a békecsók jelentését és lelkületét is megmagyarázza.¹⁵ Magyarázata szerint a rítus célja, hogy méltóvá és alkalmassá tegyen bennünket a szentáldozásra.

A liturgikus hagyomány

A békeköszöntést a különböző liturgiák a szentmise más és más részeibe teszik. A keleti liturgiákban, továbbá Nyugaton az ambrózián liturgiában a békeadás a felajánlás előtt van.¹⁶ A római liturgia jellemző szokása, hogy a békerítus közvetlenül az áldozás előtt történik. A szentáldozást a békéért és egységért könyörgő szavak vezetik be, amelyek arra figyelmeztetnek bennünket, hogy nem lehetünk méltók a szent test vételére, ha nem élünk békességben és szeretetben egymással. Ez a béke viszont ajándék, gyarló emberségünk nem alkalmas ennek azonnali megteremtésére. Ezért azt kéri és kívánja a pap számunkra, hogy „az Úr békéje legyen veletek mindenkor”. Amikor pedig a „béke jelével” köszöntjük egymást, akkor nem pusztán a kiengesztelődésre irányuló jó szándékunkat visszük bele ebbe a gesztusba, hanem a feltámadt Krisztus békéjét akarjuk közvetíteni egymás számára.

¹⁰ ORIGÉNÉSZ, *In Romanos homilia* 10, 33 (PG 14, 1282–1283).

¹¹ Vö. a teljes szöveg: JERUZSÁLEMI CIRILL, *Műstagogikus katekézések* 5,3 (VANYÓ, L. *Ókeresztény írók* 19. köt., 347).

¹² CYPRIANUS, *De catholicae ecclesiae unitate*, 13; *De dominica oratione*, 23.

¹³ ÁGOSTON, *Sermo* 227 (PL 38, 1101).

¹⁴ AMBRUS, *De sacramentis*, 6, 4.

¹⁵ ÁGOSTON, *Epistula* 149 (PL 33,636): „Amit az ajkak kifejeznek, az nyilvánuljon meg a szívekben is, vagyis ha átölelitek testvéreiteket, a szívetek is egyesüljön az ő szívükkel”.

¹⁶ Az anglikán egyházban is felajánláskor történik. Újabban ezt a gyakorlatot követik a Neokatekumenális Út által bemutatott szentmiséken is, amit „ad experimentum” engedélyezett az Istentiszteleti és Szentségi Kongregáció, vö. *Litterae Congregationis*, in *Notitiae* 34 (1998) 269.

Ez a gyakorlat csak a 4. század végén és az 5. század elején alakult ki, mert I. Ince pápa (402–417) idején Itáliában még kétféle gyakorlat létezett. Az ősegyházi gyakorlat, amelyben a felajánlás előtt történt a békerítus, és az új szokás, mely szerint a békeköszöntés helye a szentáldozás előtt van. I. Ince pápa a Decentius gubbioi püspökhöz írt levelében (416) arra biztatja a helyi egyház vezetőjét, hogy a római egyház szokását kövessék (*ecclesiae Romanae consuetudinem*), és azt kéri, hogy a békecsók ne történjék meg az Eucharisztia létrejötte előtt (*ante confecta mysteria*).¹⁷ A levél szerint a békecsók nemcsak a szentáldozásra való lelki előkészületet szolgálja, hanem az Eucharisziát ünneplők hitének jele és megpecsételése (*signaculum eucharistiae*). Ezt a rítust úgy mutatja be, mint a nép csatlakozását a megünnepelt misztériumhoz. Dokumentálhatóan állíthatjuk, hogy Nagy Szent Gergely pápa idejétől (590–604) kezdve a békerítus a Miatyánkot követő embolizmus (Szabadíts meg, kérünk, Urunk...) után történt.¹⁸

A nyugati egyházban az ágostoni magyarázat (a békerítus előkészít a szentáldozásra) lett általánosan elfogadott. Ez a szemléletmód tükröződik *Canterbury Theodorus* kánonjában, aki a 8. században mint követendő normát ajánlja: „*qui non communicant, nec accedant ad pacem neque ad osculum in ecclesia*”.¹⁹ „A római szertartás hagyománya szerint ugyanis ez a gesztus nem kibékülést, nem is a bűnök megbocsátását jelenti, hanem a békességet, a közösséget és a szeretetet fejezi ki az Eucharisztia vétele előtt. Viszont a szentmise elején végzendő bűnbánati aktus, különösen annak első formulája a testvérek közötti kiengesztelődést jelenti.”²⁰

A békeadás előkészítésére az egyház egy külön békeimát (*Domine Jesu Christe*) illesztett be a liturgiába, amely a 11. század óta része a római liturgiának. Ezzel az imádsággal és a békeköszöntéssel az egyház békét és egységet kér saját maga és az egész emberiség részére, mielőtt az Oltáriszentségben részesednének. A miséző pap arra kéri az Urat, ne tekintsen a vétkeinkre, hanem az egyház hitére, s arra való tekintettel adja meg az egyháznak a békét és az egységet. A hívek a pap kérésére a béke jelével köszöntik egymást, és rövid fohászukkal azt kérik, hogy „legyen békesség köztünk mindenkor”. Mindez arra utal, hogy „amikor a béke jelét adjuk egymásnak, akkor nem annyira békét teremtünk, mint inkább elfogadjuk Krisztus békéjének ajándékát.”²¹ Az újszövetségben a béke ott van a Szentlélek gyümölcsei között, hiszen a Lélek által tapasztalhatjuk meg Krisztus békéjét (vö. Gal 5,22).

¹⁷ INNOCENZO I, Epist. 25 ad Decentium 1,4 (PL 20,553).

¹⁸ Vö. Gregorius Magnus, Registrum 9,26: Dag Norberg (ed.), S. Gregorii Magni, Registrum Epistularum, Libri VIII–XIV, Appendix, Brepols, Turnholt, 1982 (=CS.SL 140A), 587.

¹⁹ FINSTERWALDER, P. (ed.), *Die Canones Theodori Cantuariensis und ihre Überlieferungsformen*, Böhlau, Weimar 1929, 247.

²⁰ ISTENTISZTELETI ÉS SZENTSÉGI FEGYELMI KONGREGÁCIÓ, *Redemptoris sacramentum instrukció* (2004), 71.

²¹ RADCLIFFE, T., *Miért járunk szentmisére. Az Eucharisztia drámája*, Vigilia Kiadó, Budapest 2011, 210.

A liturgikus reformok következtében nemcsak a békerítus helye, hanem a szertartás szerkezete, illetve a békeköszöntést megelőző és követő imádságok sorrendje is változott. A liturgiátörténet tanúsága szerint a béke szertartásában négyféle változatot figyelhetünk meg.

1. *Az ősegyház és az ókori egyház:*

- *békecsók* az egyetemes könyörgések után,
- kánon és doxológia,
- a szentostya megtörése,
- Miatyánk,
- szentáldozás.

Az egyházatyák írásai arról tanúskodnak, hogy a békeköszöntés és a békecsók az ige-liturgia végén és az Eucharisztia liturgiájának a kezdetén történt, és az áldozati adományok felajánlásához kapcsolódott. A Hegyi beszédben találjuk meg ennek a gyakorlatnak a konkrét bibliai alapját: „Ha tehát ajándékodat az oltárhoz viszed, és ott eszedbe jut, hogy felebarátodnak valami panasa van ellened, hagyd ott ajándékodat az oltár előtt, menj, békülj ki előbb felebarátoddal, aztán térj vissza és ajánld fel ajándékodat.” (Mt 5,23–24)

2. *A középkori egyház (Ordo Romanus I, 9–10. sz.):*

- kánon és doxológia,
- Miatyánk,
- a szentostya megtörése,
- békecsók,
- szentáldozás.

A békeszertartás fejlődésében meghatározó liturgikus könyv az *Ordo Romanus I*, amely a fokozatosan kialakult tiszta római liturgiát (690–700 között adták ki) mutatja be számunkra. Leírja az ünnepélyes pápai szentmise menetét. A békecsók ebben az időben közvetlenül a Miatyánk és a szentostya megtörése után, a Pax Domini köszöntés után történt, de nem előzte meg még a békéért való imádság. A pápa nem adott békecsókot, de az archidiakónus békecsókot adott az első püspöknek és másoknak is, a hierarchikus rangnak megfelelően, azután pedig a népnek is.²² Figyelemre méltó, hogy ebben az időben még a jelenlévő hívek is békecsókot váltottak egymással. Erre utal a Santiago de Compostellai helyi szinódus (1056) rendelkezése: „minden templomban jelenlévő váltson békecsókot

²² *OR I*, 95, ed. ANDRIEU, M., *Les Ordines Romani du haut Moyen-Âge*, Louvain 1931kk., 2. köt., 98.

egymással”.²³ Közben a pápa a megtört szentostya egy darabját (Sancta) a kehelybe tette. A 9–10. századtól kezdődően az Agnus Deit a békecsókadás közben énekelték.

3. V. Piusz pápa (*Missale Romanum*, 1570):

- kánon és doxológia,
- Miatyánk,
- a szentostya megtörése,
- consignatio és pax,
- Isten Báránya imádkozása és közben a békecsók,
- a Domine Jesu Christe imádság a békéért.

A tridenti miseformában a békerítus tulajdonképpen azzal kezdődik, hogy a pap a szentostya megtörése után a megtört ostya bal feléből leválasztott kicsiny részecskével három keresztet rajzolt a kehelyre (*consignatio*), miközben ezt mondta: „Az Úr békéje + legyen + mindenkor vele + tek”. Azután már az Agnus Dei harmadik megismétlésekor van egy kérés a békéért (Adj nekünk békét!). Ez a fohász már a 11. századtól jelen van a latin liturgiában. Az éneklés befejezése és a papság paxolása után a miséző pap halkán elmondja a békeimát (*Domine Jesu Christe*). Ez már nem az Atyához, hanem a közvetlenül a szentségben jelenlévő Úrhoz szól. A békerítusnak ebben a formájában a békeköszöntés gondolata teljesen elhalványult. A miséző pap csak az ünnepélyes, asszisztenciás szentmiseken köszöntötte a béke jelével a segédkező diakónust és szubdiakónust, akik továbbadták a békét az asszisztencia többi tagjának. A béke átadása csak a papság körében történt. A hívek látható formában nem kapcsolódtak be a békerítusba.

4. A II. Vatikáni Zsinat után (1970):

- eucharisztikus imádság és doxológia,
- Miatyánk,
- a Domine Jesu Christe imádság a békéért,
- békeköszöntés és a béke jele,
- a szentostya megtörése az Isten Báránya éneklése alatt,
- szentáldozás.

A II. Vatikáni Zsinat szentmiséje a békerítust mint a kiengesztelődés és a béke jelét az áldozás rítusán belülre helyezi. A méltó szentáldozásra akar felkészíteni bennünket, a korinthusiakhoz írt levél figyelmeztetésének szellemében (1Kor 11,27–29). A jelenlegi

²³ „omnibus intra ecclesiam stantibus pacis osculum sibi invicem tribuatur”, vö. MANSI, G., *Conciliorum Oecumenicorum nova et amplissima collectio*, XIX, 856 (can. 1).

szertartásnak három része van. Miután elimádkoztuk a Miatyánkot – és az imádságban azt kértük a mennyei Atyától, hogy „bocsáss meg, amint mi is megbocsátunk az ellenünk vétőknek” –, a pap imádsága által közvetlenül az Úrhoz fordulunk, hogy az ő általa ígért békét adja meg nekünk (Jn 14,27). Utána következik a hitből fakadó béke kívánása (Az Úr békéje legyen veletek). Végül a miséző pap felszólít bennünket, hogy „köszöntsük egymást a béke jelével”. A Római Misekönyv latin nyelvű felszólítása még kifejezőbb: „ajánljátok fel egymásnak a békét” (*offerte vobis pacem*). A békeköszöntés formájának meghatározása a püspöki karok feladata (RMÁR 82).

A békeköszöntés az első évszázadokban a békecsók által valósult meg. A római liturgiában a „*Pax Domini sit semper vobiscum*” szavakkal történt a békeadás, amely felszólítás volt a hívekhez, hogy békecsókot váltsanak. Ez nem a hétköznapi értelemben vett csókot, hanem csak az arcok összeérintését jelentette. Évszázadokon keresztül élt ez a gyakorlat a keresztények között. Még III. Ince pápa (1198–1216) idejében is liturgikus csókkal köszöntötték egymást a keresztények, de a 13. századtól kezdve azt már az öleléssel helyettesítették. A középkorban szokásban volt a szertartásban az *osculatorium*, a „csókdieszka”. Ezt a miséző pap „Az Úr békéje legyen veletek mindenkor” felszólítás után előbb az oltárhoz érintette, majd megcsókolta, majd pedig mindenki sorban kezébe vette a deszkát, megcsókolta és továbbadta. A római liturgiában a békeköszöntés mindig a miséző paptól indult ki, és az Eucharisztiahoz kapcsolódott. Elterjedt szokás volt, hogy a békecsók előtt a pap magát a szentostyát csókolta meg a békeadás előtt. Általánosabb gyakorlat volt, hogy a kelyhet vagy a paténát csókolták meg. Egy francia misekönyv kifejezetten előírta, hogy a pap csókolja meg a szentostyát e szavakkal: „A te békéd legyen velem, Krisztus”.²⁴ Ez a szokás arra emlékeztette a jelenlévőket, hogy az igazi békesség Krisztus ajándéka, amit az utolsó vacsorán megígért tanítványainak: „Békességet hagyok rátok, az én békémet adom nektek. Én nem úgy adom nektek, amint a világ adja.” (Jn 14,27) Később az idők folyamán a különböző liturgiákban a békeköszöntésnek különböző formái alakultak ki. A leggyakoribb volt a kölcsönös meghajlás és a kézfogás.

A II. Vatikáni Zsinat előtti időkben a béke átadása csak az ünnepélyes szentmiséken és a papság, illetve az asszisztencia körében történt: a pap a diakónus felé fordulva mondta a békeköszöntést (*Pax tecum*), aki válaszolt a köszöntésre (*Et cum spiritu tuo*), s közben a kezüket egymás felé nyújtották. Az átadó keze volt felül, tenyérrel lefelé, az átvevő pedig válaszolt, és a tenyerét felfelé fordította. Így adták tovább a békeköszöntést az asszisztencia tagjainak. A jelenlévő hívek csak nézték az eseményt, de a jelképes cselekmény jelentőségét és célját nem értették.

²⁴ PÉTERY, *A szentmise története* 169.

A II. Vatikáni Zsinat liturgikus reformja után

A Missale Romanum 1962-es kiadása szerinti szentmisében a békeszertartás elemei összekeveredtek a szentáldozásra való előkészület rítusával (kenyértörés, békeköszöntés, Agnus Dei). A II. Vatikáni Zsinat utáni misekönyv (1970) a békerítust kiemelte a kenyértörés és a vegyítés rítusából, és ezek elé helyezte. Az új Ordo Missae rendjét tárgyaló bizottság összejövetelei (*Coetus*) a békerítusra vonatkozóan is megfogalmazták javaslatukat.²⁵ Már 1964-ben azt javasolták, hogy a békeszertartás közvetlenül az embolizmus után legyen. Legyen elválasztva a szentostya megtörésétől és az Isten Báránya éneklésétől. A szakértők hangsúlyozták, hogy a békecsók helyett találni kell egy olyan formát, amely egyszerűbb formában, de jobban kifejezi a békeköszöntés jelentését. A kérdés jelentőségére utal, hogy az 1967-es püspöki szinódus is megvitatta a kérdést, és a szinódusi atyák szavaztak a javaslatokról. Az új Missale Romanum általános rendelkezései (*Institutio generalis*, 1968) szerint a békerítus a híveket előkészíti a szentáldozásra.²⁶ Az instrukció meghatározza a békeszertartás rendjét, szövegét, de a békenyilvánítás formáját a püspökkari konferenciákra bízták.²⁷ A rendelkezés külön pontosan meghatározza a pap és a diakónus szerepét.²⁸

1. Az új általános rendelkezések

A II. Vatikáni Zsinat határozata szerint megújított, VI. Pál pápa engedélyével kiadott és II. János Pál pápa jóváhagyásával felülvizsgált Római Misekönyv harmadik kiadásában (*editio typica tertia*, 2000) az általános rendelkezésekben is történtek kisebb-nagyobb változások. A békerítusra vonatkozó paragrafus is megváltozott.

Az új szöveg egy mondatral hosszabb utasítás. A bővítmény arra kéri a híveket, hogy „mindenki csak a hozzá közelebb állóknak és mértéktartóan fejezze ki a békét”.²⁹ Nyilvánvalóan azért, mert ezen a téren túlzások jelentek meg nagyon sok helyi egyházban, és negatív tapasztalat, hogy a sok mozgás akadályozza a szentáldozásra való lelki előkészület bensőségét. A szöveg első részének módosítása is figyelemre méltó. A változtatás jobban kihangsúlyozza a békerítus ekkleziológiai vonatkozását. Nem egyszerűen a hívek, hanem az „Egyház” kéri a béke ajándékát, és a „*hívek kifejezik az Egyház közösségéhez való tartozásukat*”.

²⁵ Vö. BARBA, M., *La riforma conciliare dell'Ordo Missae. Il percorso storico-redazionale dei riti d'ingresso, di offertorio e di comunione*, CLV-Edizioni Liturgiche, Roma 2008.

²⁶ RMÁR., 56.

²⁷ RMÁR., 56b, 112.

²⁸ RMÁR., 136, 149.

²⁹ RMÁR., 82b

2. A Redemptionis Sacramentum, 2004

II. János Pál pápa utasította az Istentiszteleti és Szentségi Kongregációt, hogy készítsen egy dokumentumot, amely rámutat azokra a szabálytalanságokra és visszaélésekre, melyek az Eucharisztia ünneplésével kapcsolatban megjelentek a helyi egyházakban. Például a békeköszöntéssel kapcsolatban előfordul, hogy a hívek elhagyják a helyüket abból a célból, hogy a béke jelével köszöntsék egymást. A pap eltávolodik az oltártól azért, hogy a béke jelével köszöntsön valakit. Vannak olyanok, akik a nászmiséken gratulációra, gyászmiséken pedig együttérzésük kifejezésére használják fel a békerítust. Az instrukcióban magyarázott szabályok érthetőbbé teszik a szentmise jelképeit, és segítik a hívek tudatosabb részvételét. A dokumentum újra megfogalmazza a békerítus helyét és célját (71. p.). A békeköszöntés helyes formájára és lelkületére emlékeztetve az egyház tagjait idézi az Általános rendelkezések idevonatkozó két legfontosabb szabályát: 1. „Mindenki józanul és csak a hozzá legközelebb állóknak adja át a béke jelét” (vö. 82. p.); 2. „A pap köszönheti a szolgálattevőket a béke jelével, ám mindig a presbitériumon belül maradván, nehogy megzavarja a szertartást” (vö. 154. p.).

3. Általános Püspöki Szinódus, 2005

Az Eucharisztia Évét (2004) követte a 11. püspöki szinódus, melynek témája az Eucharisztia volt. A tanácskozás főként azt hangsúlyozta, hogy az Eucharisztia az egyház életének és küldetésének forrása és csúcsa. A szinódusi atyák az Eucharisztia megünneplésével kapcsolatosak is fogalmaztak meg javaslatokat (propositiones). A 23. javaslat kifejezetten a békerítusra vonatkozik. A szinódus szerint egy nagyon értékes és kifejező jelről van szó (vö. Jn 14,27). Mindazonáltal a Püspöki Szinóduson hangsúlyozták, hogy e cselekményt korlátok közt kell tartani, mert túlzó formákat ölthet és kavargást támaszthat a szentmise közösségében éppen a szentáldozás előtt. A javaslat szerint – figyelembe véve az egyház régi és tiszteletre méltó hagyományát – el kellene gondolkodni azon, hogy nem lenne-e szerencsésebb áthelyezni a békeköszöntést a szentmise más részébe.

4. Sacramentum caritatis posztszinodális apostoli buzdítás

XVI. Benedek pápa „*A szeretet szentsége*” kezdetű buzdításában, a 49. pontban arra hívja az egyház tagjait, hogy gondolják át a békerítus értelmét és jelentőségét.

„Az Eucharisztia természete szerint a béke szentsége. Az eucharisztikus misztérium e dimenziója a liturgikus ünneplésben külön is kifejezést nyer

a békecsókváltás szertartásában. Kétségtelenül nagyon értékes jelről van szó (vö. Jn 14,27). A mi korunkban, melyet annyi konfliktus terhel, e cselekmény már csak a közösségi érzés szempontjából is különlegesen fontos, mert az Egyház egyre inkább sajátos feladatának tekinti, hogy kérje az Úrtól a béke és az egység ajándékát önmaga és az egész emberi család számára. A béke vágya elfojthatatlanul jelen van mindenki szívében. A béke és a megbékélés minden jóakarató ember lelkéből fölszálló szavának szószólója az Egyház, és ahhoz fordul, aki »a mi békénk« (Ef 2,14) és aki meg tudja békéltetni a népeket és személyeket akkor is, ha az emberi próbálkozások zátonyra futottak. Innen érthető az az intenzitás, amit gyakran lehet érezni a liturgikus ünneplésben a béke átadásakor.”

5. Az Istentiszteleti és Szentségi Fegyelmi Kongregáció körlevele (2014)

Ferenc pápa jóváhagyásával jelent meg az Istentiszteleti és Szentségi Kongregáció „*A béke ajándékának rituális kifejezéséről a szentmisében*” című körlevele (2014. június 8.), amely Benedek pápa *Sacramentum Caritatis* szinódus utáni buzdításában megfogalmazott kérdésnek (49. p.) megfelelően újabb szempontokat is megfogalmaz annak érdekében, hogy a római liturgiában a békeköszöntést mértéktartóan és hitből fakadó vallásos érzéssel végezzük.

Mindenekelőtt hangsúlyozza, hogy „a béke annak a megváltásnak a gyümölcse, amelyet Krisztus hozott a világba halálával és feltámadásával, olyan ajándék, amelyet a Feltámadott ma is felkínál az Eucharisztia ünneplésére egybegyűlt Egyházának” (1. p.). A dokumentumból megtudjuk, hogy a Dikasztérium XVI. Benedek pápa megbízása alapján már 2008 májusában feltette a kérdést a püspöki konferenciáknak a békerítus helyét és célját illetően (5. p.). A körlevél definitív módon kijelenti, hogy a római liturgikus hagyományban a békeköszöntés helye a szentáldozás előtt van és ott is marad, sajátos teológiai jelentésének megfelelően (2. p.). A kongregáció néhány olyan praktikus tanácsot is ad, „amelyek segítik jobban kifejezésre juttatni a békeköszöntés tartalmát és moderálni megjelenésének azon formáit, amelyek zavart keltenek a liturgikus közösségben, éppen a szentáldozás előtt” (vö. 6. p.).

Befejezés

Amikor *Mahatma Gandhi*, a nagy indiai államférfi meghalt, szobájában csak egy kép volt, a feltámadt Krisztus, alatta a felirattal: „Ő a mi békességünk” (Ef 2,14). Meglepő számunkra, hogy egy nem keresztény politikus így gondolkodik. Még inkább így látjuk mi, akik hiszünk Jézus Krisztusban és az ő evangéliumi ígéreteiben. Gandhit egy festmény

emlékeztette hitünk egyik alapvető igazságára. Mi pedig hittel valljuk, hogy minden szentmisében a Szentlélek által Krisztus békéjében részesülhetünk, és csak Ő az, aki megőrizhet bennünket békében, Isten és egymás szeretetében. „Mert ő a mi békességünk, aki minket egyesített, és aki ledöntötte az ellenségesség elválasztó falait.” (Ef 2,14)

Nemcsak a bűnbánat szentsége, hanem az Eucharisztia is a kiengesztelődés és a béke szentsége. Krisztusnak és az ő Lelkének ajándéka „túláradó bőséggel teljesíti azt a testvéri egységre irányuló vágyat, ami ott lakik minden ember szívében. Tapasztalhatóvá teszi az ugyanarról az eucharisztikus asztalról való táplálkozás testvériségét, ami messze felülmúl minden egyéb asztalközösséget.”³⁰

Jézus ígérete visszhangzik a szentmise kezdetén, amikor a püspök a „békesség veletek” köszöntéssel fordul hozzánk. Ez a köszöntés túl azon, hogy üdvösségünket, békénket kívánja, az ünneplésben jelenlévő Feltámadottat teszi jelenvalóvá, aki feltámadása után így köszöntötte tanítványait: „Békesség nektek!” (Jn 20,19) A bennünket „békével” köszöntő Krisztus jelenléte különösen is tapintható a szentáldozás szertartásában. A miséző pap a kiengesztelődés szertartása előtt így imádkozik: „Urunk, Jézus Krisztus, te azt mondtad apostolaidnak: Békességet hagyok rátok, az én békémet adom nektek [...] Egyházadat őrizd meg szándékok szerint békében, és add meg teljes egységét, aki él és uralkodik mindörökké.”

Jézus a lelki békességet ígéri nekünk, azt a békét, ami létrejön és megmarad bennünk, ha rendezett a lelki életünk, ha békében élünk önmagunkkal, ha békében élünk embertársainkkal, és közösségben vagyunk az embert teremtő és üdvözíteni akaró Istennel. Forduljunk tehát hozzá bizalommal, a költő szavaival: „Békíts ki magaddal, s magammal, hiszen TE vagy a Béke” (*Ady Endre, Imádság háború után*).

³⁰ II. JÁNOS PÁL, *Ecclesia de Eucharistia*, SZIT, Budapest 2003, 24.